

ОД НАУКЕ КА СТРУЦИ-ЗНАЧАЈ ПРАВНИХ КЛИНИКА ЗА ПРАВНИЧКУ ПРОФЕСИЈУ

Научна кришика, йолемика

UDK 378.147.88:[340.166:34]

Др Филип Мирић¹,
сйручни сарадник за насйаву,
Правни факултйей Универзитйейа у Нишу, Србија
Александар Михајловић²,
дйл.йравник, сйуденй масйер сйудија,
Правни факултйей Универзитйейа у Нишу, Србија

Апстракт: Клиничко йравничко образовање је од изузейно значајно за образовање будућих йравника. Право је йрофесија речи, йа од усйешне йрмене йравних норми зависи у великој мери и усйешно решавање живојних йроблема клијенайа. Збой шойа, сйуденйи йрава, будући йравници, шйреда да, йоред йеоријской, сйичу и йрактична знања и вешйине у рагу са клијеншима и усвајају високе сйандарде йравне ейике и йрофесионализма, шйо ће у великој мери олакшайи њихово даље усавршавање и найредовање у каројери. Пройрам йрактичне обуке сйуденайа у оквиру Правне клинике има веома дују шйрадицију на Правном факултйейу Универзитйейа у Нишу. У рагу су йрезентйовани резултайи рада Клинике за зашйишйу йрава жена и Монилне йравне клинике, с обзиром на њихов значај за консйишйусање сисйема десйлајне йравне йомоћи. Имајући у виду све наведено, аушори указују на йойшреду инсйишйуционализације рада йравних клиника и хийной доношења Закона о десйлајној йомоћи, који би йредсйављао йравни оквир за њихов несмејан рад на йравним факултйейима у Рејудлици Србији.

Кључне речи: йравна клиника, клиничко йравничко образовање, йрактична обука сйуденайа, десйлајна йравна йомоћ.

¹ filip.miric@gmail.com, filip@prafak.ni.ac.rs

² aleksandarmihajlovic91@yahoo.com

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Образовање је континуиран процес и он се никада не завршава окончањем формалног образовања. Ипак, током школовања од изузетног је значаја стећи практично применљиво знање јер оно гарантује ефикасно и успешно обављање различитих правничких послова у будућности. Практично и употребљиво правничко знање подразумева добро познавање позитивно-правних прописа и теоријских института, али и низ других правничких вештина (попут знања из области правне етике и професионализма, састављања правних докумената и пружање правних савета, психологије и комуникацијских вештина итд). Један од најефикаснијих начина да студенти права још током основних студија стекну практична знања и усаврше и унапреде своје практичне вештине јесте и рад на правним клиникама које постоје на бројним правним факултетима (Костић М, 2010). Без обзира на све наведено о клиничком правничком образовању, као научној и практичној дисциплини у домаћој литератури се није много писало и овај рад представља покушај да се то промени.

Правна клиника (*legal clinic, law clinic, law school clinic*) је програм правничког школовања који обезбеђује непосредно правничко искуство студентима правних факултета, а истовремено опслужује различите клијенте, којима је потребно пружање правне помоћи. Обично се на челу правних клиника налазе клинички професори, односно предавачи клиничког правничког образовног програма. Правне клинике најчешће поступају по принципу *pro bono*, у одређеним правним питањима, чиме се обезбеђује бесплатна правна помоћ клијентима (*Legal clinic, 2015*)³.

СПЕЦИФИЧНОСТИ КЛИНИЧКОГ ОБРАЗОВНОГ ПРОГРАМА

Обука студената на Правној клиници има низ предности у односу на класичне облике наставе на правним факултетима. Најпре, студентима се омогућава да кроз рад са стварним клијентима употпуне и прошире своја знања из различитих грана права (породичног, наследног, радног, кривичног итд). Даље, кроз рад на решавању конкретних правних проблема клијентата, студенти на најдиректнији и најнепосреднији начин усвајају принципе правног професионализма и етике, савлађују технику правног интервјуа и саветовања, као и састављања најразличитијих поднесака, што су све неопходне вештине једног доброг правника, како теоретичара тако и практичара. И коначно, кроз практичан рад на реалним случајевима из различитих области права, студенти могу да на изванредан начин самовреднују своје знање из појединих позитивноправних дисциплина, тестирају своје склоности и на тај начин утичу на правац у коме ће се развијати њихова будућа

³ Legal clinic, http://en.wikipedia.org/wiki/legal_clinic, приступ 28.03.2014.

правничка каријера. Важно је истаћи да успешан рад нужно подразумева солидно теоријско знање из различитих области права. Без доброг познавања правних института и правних прописа и уопште теоријског знања није могуће пружити одговарајући правни савет нити саставити делотворни поднесак који би помогао клијенту да на ефикасан начин оствари своја законом загарантована права (Мирић Ф, 2014(1):38). Овакав програм обуке омогућава транзицију знања од теоријског ка практичном, а да оно не изгуби свој научни карактер.

Клинички образовни програми на Правном факултету у Нишу имају дугу трајаницу. Наиме, на Правном факултету у Нишу На Правном факултету у Нишу континуирано, од 2002. године, ради Правна клиника, у оквиру које се реализују разноврсни клинички програми обуке студената у правничким вештинама. У оквиру Правне клинике развијене су најпре Клиника за грађанско право и Клиника за заштиту права жена, а затим и Клиника за еристичку дијалектику, Клиника против трговине људима и Мобилна правна клиника. До 2005. године, клиничка обука реализована је применом симулација и других разноврсних метода интерактивног рада. Стечено искуство омогућило је да се установи Огледна адвокатска канцеларија, у којој студенти, под надзором професора и адвоката, пружају бесплатну правну помоћ «стварним» клијентима/клијенткињама. Огледна адвокатска канцеларија опремљена је према «Model standards in clinical legal education: live-client clinics». Поред тога, Правна клиника је партнер на пројектима пружања бесплатне правне помоћи у Адвокатској комори Ниша. До 2007. године клинички програми обуке били су факултативног карактера. Новим Студијским програмом основних академских студија права, Клиничко правничко образовање, предвиђено је као посебан изборни предмет, који студенти могу изабрати на четвртој години студија. Усвајањем Статута 2007. године, Правна клиника стекла је статус наставно-научне организационе јединице Факултета (Мирић Ф, 2014(2):314-315). Рад Правне клинике је нормиран Правилником о раду и Етичким кодексом. Упутства и смернице за рад студената на Правној клиници за заштиту права жена су садржана у и приручнику, који студентима користи и за припрему испита из изборног предмета Клиничко правничко образовање. (Константиновић-Вилић С, Костић М, 2011). Клинички образовни програм обухвата четири централне теме: правни професионализам и правна етика, интервју, саветовање и писање правних докумената. На самом почетку примене клиничког образовног програма, пре него је почео да се остварује програм практичне обуке кроз рад са стварним клијентима/клијенткињама, примењиване су симулације, путем разноврсних метода интерактивног рада. Искуство наставника, стечено током трогодишњег рада Клинике (2002–2005), и њихова оспособљеност за реализацију клиничког образовања путем разних видова обуке у Америци, Чешкој, Литванији, Русији, Македонији и Србији, омогућило је да Клиника започне обуку студената кроз рад са „стварним клијентима/клијенткињама” (Костић М., 2010:73).

Суштина успешног рада Правне клинике Правног факултета Универзитета у Нишу је у обезбеђивању континуитета њеног рада. Континуираност рада Правне клинике делимично обезбеђена обезбеђена и тиме што је предмет Клиничко правничко образовање увршћен у изборну групу предмета на акредитованим Основним академским студијама права на Правном факултету у Нишу, који студенти могу оптирати на четвртој години основних студија. Али, истинска континуираност рада Правне клинике се, по нашем мишљењу може постићи једино реализацијом самоодрживих пројеката пружања бесплатне правне помоћи који би своју основу имали у одговарајучим законским решењима.

СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ РАДА ПРАВНЕ КЛИНИКЕ ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА ЖЕНА И МОБИЛНЕ ПРАВНЕ КЛИНИКЕ

Клиника за заштиту права жена на Правном факултету у Нишу је резултат вишегодишње успешне сарадње ове високообразовне институције са Аутономним женским центром из Београда, Женског истраживачког центра за едукацију и комуникацију из Ниша и Адвокатске коморе у Нишу на реализацији истоименог пројекта. Да би се стекао јасан и прецизан увид у функционисање и рад Правне клинике за заштиту права жена Правног факултета у Нишу у наставку рада ће бити представљени статистички подаци о броју и структури обрађених предмета од оснивања ове правне клинике до данас. Ради се о периоду од 2006-2013. године. До ових података се дошло увидом у одговарајући уписник Правне клинике за заштиту права жена.

Табела 1. Укупан број клијенткиња које су се обраћиле Правној клиници за заштиту права жена за период 2006-2013.

Година	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Укупан број предмета	14	16	44	81	49	143	157	180

Као што се из наведене табеле може закључити, број предмета Правне клинике је у порасту, па је тако у 2013. години обрађено укупно 180 предмета, што је више него у 2006, 2007. и 2008. години заједно. Ово је најбоља потврда успешности Правне клинике, као модела обуке студената у практичним правничким вештинама и пружања бесплатне правне помоћи грађанкама Ниша. Број клијенткиња које су у посматраном периоду користиле услуге Правне клинике за заштиту права жена је далеко већи јер су се многе клијенткиње више пута обраћале за правну помоћ Правној клиници.

Табела 2. Сврхура поднесака према врсти правне ствари састављених на Правној клиници за заштиту права жена у периоду 2006-2013.

Врста правне ствари	Број урађених поднесака
Самостално вршење родитељског права	233
Развод брака	135
Изддржавање родитеља	19
Имовински односи	48
Кривичне пријаве	83
Правни савет	53
Насиље у породици	25
Измена модела виђења детета	4
Извршење судске одлуке	14
Утврђивање очинства	7
Управни спор	4
Изддржавање супружника	2
Молбе	2
Жалбе	4
Радни односи	11
Повећање алиментације	18
Привремена мера	1
Одговор на тужбу	1
Продужење родитељског права	2
Остало	16
Укупно	796

Подаци презентовани у Табели 2. пружају увид у структуру поднесака састављених на Правној клиници за заштиту права жена. Укупно је у посматраном периоду састављено 638 поднесака (99,50 годишње). Највише поднесака се тицало самосталног вршења родитељског права, развода брака и састављања кривичних пријави због кривичних дела насиља у породици из чл. 194.КЗ и недавање издржавања из чл.195. КЗ. Овакви резултати су се могли очекивати с обзиром да се Правна клиника за заштиту права жена бави, као што јој и име говори правном заштитом жена, чији се животни и правни проблеми могу подвести најчешће под норме породичног и кривичног права, али и неких других грана права (управног, радног, наследног итд).

Пројекат „Мобилна правна клиника“ реализован је од стране тима студената Правног факултета у Нишу у оквиру Програма „Покрени се за будућност“ под покровитељством компаније Philip Morris. Наиме, у школској 2013/2014 години 33 студента Правног факултета Универзитета у Нишу под надзором професора, асистената и адвоката је одлазило на терен и пружало бесплатну правну помоћ корисницима услуга Геронтолошког центра у Нишу, Центра за социјални рад „Свети Сава“ у Нишу, Удружења Ромкиња

„Освит“ и „Сигурне куће“ у Нишу. На овај начин је грађанима Ниша у великој мери олакшан приступ правди и побољшан ниво заштите њихових права и интереса.

Табела 3. Структура поднесака према врсти правне ствари састављених на Мобилној правној клиници 2013-2014.

Врста правне ствари	Број урађених поднесака
Самостално вршење родитељског права	8
Развод брака	5
Изддржавање детета	3
Имовински односи	2
Кривичне пријаве	3
Правни савет	24
Насиље у породици	5
Измена модела виђења детета	1
Извршење судске одлуке	1
Утврђивање очинства	2
Изддржавање супружника	1
Изддржавање родитеља	1
Остало	4
Укупно предмета/клијената	60 /45

На основу података садржаних у табели бр.3 може се закључити да су се клијенти најчешће обраћали тражећи правни савет, развод брака, самостално вршење родитељског права над малолетном децом или заштиту од насиља у породици. Треба нагласити да је тим Мобилне правне клинике остварио одличну сарадњу са представницима свих установа које су учествовале у реализацији овог важног пројекта за грађанке и грађане Ниша. И на крају, треба одати посебно признање студенткињама и студентима Правног факултета Универзитета у Нишу који су радећи у отежаним условима теренског рада показали изузетан ниво правног професионализма и личне одговорности.

Резултати рада Клинике за заштиту права жена и Мобилне правне клинике указују на значај клиничког правничког образовања у формалном образовном систему правних факултета. Овакав начин рада је вишеструко значајан. Најпре јер студентима омогућава практичну примену и проверу стечених знања, а затим и због тога што клијентима који нису у прилици да сами обезбеде услуге адвоката у великој мери олакшавају приступ правди. Нажалост, сведоци смо да значај одрживог система бесплатне правне помоћи у Републици Србији још увек није препознат на одговарајући начин ни на нормативном нивоу, а још мање у пракси, што отежава рад и нормално функционисање и правних клиника, као једних од потенцијалних пружалаца бесплатне правне помоћи.

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ У РАДУ ПРАВНИХ КЛИНИКА И НАЧИНИ ЗА ЊИХОВО ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ

И поред несумњивог значаја, Правне клинике се у Србији суочавају са многим проблема у свом раду. Наиме, правне клинике функционишу при правним факултетима, најчешће као њихове наставно-научне базе, у сарадњи са надлежним адвокатским коморама. У таквим условима њихов рад је ограничен научно-истраживачким пројектима који се на њима спроводе. Осим тога, проблем представља и парцијална правна помоћ која се пружа на правним клиникама. Наиме из чињенице да правне клинике остварују пре свега едукативне циљеве произилази и немогућност заступања пред судом и другим државним органима. У складу са Законом о адвокатури заступање пред судом могу да врше само адвокати⁴. Клијенти који су, по правилу, лаици када је право у питању, нису увек у прилици да на прави начин схвате и разумеју ова ограничења. Овај проблем се може решити изменом Закона у адвокатури којим би било дозвољено и студентима правних факултета, полазницима обуке на Правној клиници, да под надзором професора и адвоката, прате суђења и активно учествују у заступању својих клијената. Тиме би студенти добили могућност да прате све фазе поступка, а имали би и повратну информацију о делотворности иницијалног правног акта у чијем су састављању учествовали на правној клиници. Са друге стране, клијентима би се пружила свеобухватна правна помоћ. Оваквим поступањем, по нашем мишљењу, не би било повређено ни начело забране нелојалне конкуренције, јер би унапред било познато који адвокати би били ангажовани у раду правних клиника, као и за које правне ствари би овакво заступање било дозвољено (рецимо у грађанској материји, породичноправне ствари, у кривичној поступци за лакша кривична дела за која је као главна казна предвиђена новчана казна или затвор до три године). Следећи проблем се тиче финансирања рада правних клиника. Проблем је тим већи што се до сада рад правних клиника на правним факултетима финансирао углавном путем пројеката. Основни недостатак пројектног финансирања јесте његова ограниченост, па крај пројеката може да угрози и даљи рад клиника на штету будућих генерација студената, али и потенцијалних клијената. Решење се види између осталог, у доношењу Закона о бесплатној правној помоћи који би имао системски карактер и којим би био регулисан систем пружалаца бесплатне правне помоћи, њихова надлежност, функционисање, одговорност, али и финансирање. Тек доношењем оваког правног акта наша земља ће добити заокружен систем пружања бесплатне правне помоћи.

⁴ Чл.3. Закона о адвокатури, *Сл. гласник РС*, 31/2011 и 24/2012-Одлука УС

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Правници у највећој могућој мери утичу на правац развика једног друштва, а самим тим и на судбину његових чланова. Због тога је процес образовања будућих правника веома важан. У том процесу је стицање практичних знања и вештина од изузетне важности. И најбоље познавање законских норми постаје бескорисно и бесмилено уколико нема нечега што ће то знање повезати у целину, удахнути му дух свакодневице. Оно што повезује теоријско знање у целину, што на неки начин даје живот законским нормама јесте управо пракса. То неопходно практично знање и вештине студенти стичу на правним клиникама радећи са стварним клијентима. У том смислу клиничко правничко образовање представља спону између правне науке и праксе која најнепосредније регулише различите друштвене односе.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Legal Clinic, http://en.wikipedia.org/wiki/legal_clinic, приступ 28.03.2015.
- Костић М, (2010) Правна клиника као метод наставе и пружања бесплатне правне помоћи - бити студент/киња права... имати хуманистички и стручни приступ социјалним потребама других, *Социјална мисао*, вол. 17, др. 1, стр. 67-76.
- Мирић Ф, (2014) Специфичности рада студената у условима Мобилне правне клинике, У: Мобилна правна клиника: од институције ка жртви / приређивачи Костић М, Димовски Д, Илић И, Ниш : *Центар за иницијацију Правног факултета*, стр. 37-48 (1).
- Мирић, Ф, (2014) Правна клиника као облик практичног образовања студената права, У: Зборник радова студената докторских студија права, Ниш : Правни факултет, стр. 311-322 (2).
- Закон о адвокатури, *Сл. гласник РС*, 31/2011 и 24/2012-Одлука УС
- (2011) Правна клиника за заштиту права жена-Приручник за рад студенткиња/студената, Константиновић-Вилић С., Костић М (ур.), *Правни факултет Универзитета у Нишу, Женски исцртајивачки центар за едукацију и комуникацију Ниш, Ниш*

FROM SCIENCE TO THE PROFESSION- IMPORTANCE OF LEGAL CLINIC LEGAL PROFESSION

Abstract

Clinical legal education is extremely important for the education of future lawyers. Law is a , and the suc-

successful application of legal norms depends largely and successfully solve life problems of clients. Therefore, law students, future lawyers should acquire theoretical and practical knowledge and skills in working with clients and adopt high standards of legal ethics and professionalism, which will greatly facilitate their further development and their careers. The program of practical training of students within the Legal Clinic has a long tradition at the Law Faculty of Law of University of Nis. Authors in the paper present the results of the practical work at Clinic for the protection of the rights of women and Monilne legal Clinic, according their importance to the constitution of the free legal aid system. Considering all the above, the authors point to the need for institutionalization of Legal Clinics and urgent adoption of the Law on Free Legal Aid, which would be a legal framework for their efficient work at faculties of law in the Republic of Serbia.

Keywords: legal clinic, clinical legal education, practical training for students, free legal aid.